

ดนตรีในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา
อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

Music in Thai Song Dam way of life, Ban Huasugbua,
Tambon Sapattana, Kamphansan District, Nakhon Pathom Province.

การุณย์ ด้านประดิษฐ์*

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัย : เพื่อศึกษาดนตรีพิธีกรรมและดนตรีเพื่อความบันเทิงในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม รูปแบบการวิจัย: วิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยดุริยางควิทยา (ethnomusicology) วิธีดำเนินการวิจัย: กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักดนตรี นักร้อง นักแสดง บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เลือกมาทั้งหมดตามคุณสมบัติที่กำหนด ซึ่งมีจำนวน 20 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการศึกษาภาคสนาม ในช่วงเดือนมีนาคม 2555 – พฤศจิกายน 2555 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ทางมานุษยดุริยางควิทยา ผลการวิจัย: ดนตรีสำหรับพิธีกรรมของไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ปี่เสนสั้น และปี่เสนยาว มีกระบอกลมไม้ ไม้กระดานรองกระทู้กระบอกลมไม้ และโอง เป็นเครื่องดนตรี ประกอบจังหวะ มีบทบาทในพิธีไหว้ครู ประกอบการขับร้องและบรรเลง ใช้เพลงพื้น และเพลงเซิ้ง เนื้อหาขอคำร้อง กล่าวถึง การไหว้บรรพบุรุษแทนการขอพร การสู่ขวัญ คำสอนที่แฝงแง่คิด การเป่าปี่เสน พิธีกรรม คติความเชื่อ เกี่ยวกับไทยทรงดำ ตั้งแต่ครั้งอยู่สืบสองปันนา

ดนตรีเพื่อความบันเทิงพบเครื่องดนตรีชิ้นสำคัญด้านส่งเสริมความสนุกสนาน คือ แคน เครื่องดนตรีที่ติดตัวมาตั้งแต่สืบสองปันนา เป่าสายสุดแสน และสายอื่นๆ เพลงร่ำว ลูกทุ่ง มีเครื่องดนตรีเท่าที่ทำได้ ประกอบจังหวะ ได้แก่ กลองใหญ่ กลองทรีโอ ฉิ่ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ ตะกรับ หรือกรับ และเครื่องขยายเสียง พร้อมรถเข็น ทำการบรรเลงหลังพิธีกรรม โดยแบ่งกลุ่มเพลงเป็นเพื่อความบันเทิงและเพลงกล่อมลูก มีนักร้องนักดนตรี รวมถึงนางรำประกอบการบรรเลง พร้อมมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ ไทยทรงดำ ดนตรีพิธีกรรม ดนตรีเพื่อความบันเทิง, การวิเคราะห์ดนตรี

* อาจารย์ โปรแกรมดนตรีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Abstract

Purpose: To study ritual music and to analyze music for entertainment of Thai Song Dam People at Ban Huasugbua, Tambon Sapattana, Kampangsan District, Nakhon Pathom Province. Design: Qualitative research in music anthropology design Methods: The samples were all 20 informants were selected by specified criterion from Musician, singer and player, Thai Song Dam People at Ban Huasugbua, Tambon Sapattana, Kampangsan District, Nakhon Pathom Province. Data were collected by In-dept interviewed and field study during March to November 2012. Content analysis and music anthropology method was used in data analysis. Findings: The musical instruments for ritual music of Thai Song Dam consisted of short and a long pi saen pipes, bamboo tubes, bamboo tubes with stamping boards and jar. These instruments were played and used for the accompaniment of singing. Types of song consist of folk song and phleng soeng song (call and response song.) The songs' contents were concerned with paying homage to the ancestors and Thaen god, asking for blessing, soul comfort, and proverbs with the hidden ideas. This music was transmitted from the Thai Dam ancestors in their home towns in Sipsong Panna province.

The principal instrument used for the entertainment was a khaen mouth organ, which was brought along from Sipsong Panna. Various percussion instruments were added; they were : a big drum, a trio drum, ching cymbals, small chap cymbals, large chap cymbals, takrap or krap clappers and loud speakers on the cart. The music were performed after the ritual was ended. There were two types of music, entertainment music and lullaby. The singers, dancers and musicians were inherited continuously.

Key word: Thai Song Dam, ritual music, music for entertainment, music analysis

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำวิจัย

ดนตรีเป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นด้วยภูมิปัญญาเพื่อเป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างความสุขในการที่จะดำรงชีวิต มนุษย์เกี่ยวข้องกับดนตรีมานานหลายพันปี ด้วยการสร้างดนตรีเพื่อนำไปใช้ เป็นเครื่องมือหรือสัญลักษณ์ในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ตลอดจนนำเอาดนตรีเข้าไปมีบทบาทสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมของตนเอง เพื่อสะท้อนสถาบันต่าง ๆ ของชุมชนและสภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมของชาวบ้านที่เป็นเจ้าของ เพิ่มความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมและเป็นเครื่องผ่อนคลายความกดดันทางจิตใจในสังคม คือ การให้ความบันเทิง (ปราณี วงษ์เทศ, 2525 หน้า 76) และยังใช้เป็นสื่อในการให้ความรู้ การอบรมสั่งสอน คนในสังคมอีกด้วย นอกจากนั้นดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ที่สามารถสืบทอดกันได้ โดยการเรียนรู้ดนตรีของมนุษย์ เป็นการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันในหมู่มนุษยชาติ ไม่ว่าจะอยู่ใกล้ชิดติดกันหรืออยู่ห่างไกลกันออกไปคนละมุมโลกก็ตาม เพราะดนตรีเป็นผลรวมของปรัชญาความเชื่อ ประวัติศาสตร์ ชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณคดีและศิลปกรรมประจำชาติ

เพียงแต่สื่อสารทางเสียงผ่านวัสดุอื่นที่จับต้องหรือมองเห็นได้เท่านั้น (ปัญญา รุ่งเรือง, 2546) ดนตรีในแต่ละสังคม ชุมชน ท้องถิ่นของประเทศไทย มีหลากหลายมากมายที่ควรศึกษา อาทิเช่น ดนตรีของชนชั้นสูง ดนตรีแบบฉบับ ดนตรีท้องถิ่น และดนตรีของชาวป่า ชาวเขา รวมทั้ง ดนตรีในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ ซึ่งล้วนมีคุณค่าเท่าเทียมกัน และมีความหมายต่อกลุ่มชน ทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมกันทั้งสิ้น ดนตรีในแต่ละสังคมจะมีความคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันไปตามแต่ละสภาพทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ความคล้ายคลึงของดนตรีแต่ละชนิดคือการสะท้อนถึงวิถีชีวิต การแสดงออกของสังคม ดังที่ ปราณี วงษ์เทศ (2525, หน้า 102) กล่าวว่า เพลงพื้นบ้านเป็นเครื่องบันทึกจิตใจที่จะหาได้ในสังคมชาวบ้าน เช่น ชาวไทยทรงดำ หรือ ไทยลาวโซ่ง เป็นคนไทยกลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย มีดนตรีในวิถีชีวิตของตนเอง แต่ปัจจุบันสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก นับวันชาวไทยทรงดำ หรือ ลาวโซ่ง อาจจะถูกชาติพันธุ์สังคมไทยกลุ่มอื่น ๆ เป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลงก็ได้ เช่น การมีชาติพันธุ์กลุ่มอื่นมาอยู่ร่วมกัน การแต่งงานกับชาติพันธุ์ต่างกัน มีการแลกเปลี่ยน มีการย้ายถิ่นฐานของสังคมตลอด อาจทำให้ดนตรีในวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ เปลี่ยนไปก็ได้ ดนตรีในวิถีชีวิตไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม จัดเป็นดนตรีของชนกลุ่มน้อยที่ยังคงสภาพอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง และมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมไทยทรงดำ ทั้งยังเป็นสื่อสะท้อนถึงการแสดงออกทางวัฒนธรรม การดำรงชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน จนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ทั้งยังคงมีคุณค่าและมีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมไทยทรงดำด้วยตนเอง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในช่วง 10 ที่ผ่านมา ยังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับดนตรีในวิถีชีวิตของไทยทรงดำที่ชัดเจน เท่าที่ศึกษาพบและมีลักษณะเกี่ยวข้องกับดนตรีในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ คือ การศึกษาของอาทิตย์ โพธิ์ศรีทองและปัญญา รุ่งเรือง (2551) ได้ศึกษาดนตรีเพื่อการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ หรืออีกร่อนของหนุ่มสาวชาวไทยโซ่ง และสมฤทัย เพ่งศรี (2550) ได้ศึกษาพิธีเสนตั้งบั้งหน่อ ดนตรีพิธีกรรมของลาวโซ่ง โดยมีการวิเคราะห์ขั้นตอน เครื่องดนตรีและบทเพลงของลาวโซ่ง ส่วน สานิตย์ รัศมี (2545) ได้ศึกษาพิธีเสนตั้งบั้ง:กรณีศึกษาดนตรีและพิธีกรรมของลาวโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐม แต่ยังไม่พบการศึกษาเกี่ยวกับดนตรีของชาวไทยทรงดำบ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลาเวลาราวกว่า 200 ปี มีวิถีชีวิตและดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่ไพเราะ น่าฟัง และยังขับร้อง บรรเลง เผยแพร่อยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน แต่นับวันจะค่อย ๆ เลือนรางหายไป เพราะสภาพแวดล้อม สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป คนรุ่นอาวุโสซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดดนตรีให้คนรุ่นใหม่ ก็ลดน้อยลง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงคุณค่า ความงาม และสุนทรียศาสตร์ของดนตรีที่เป็นศิลปะ และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนที่กำลังจะสูญเสียความเป็น เอกลักษณ์ และสูญหายไปในที่สุด จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะควรจะมีการศึกษาและดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมของไทยทรงดำ พร้อมทั้งยังเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในด้านมานุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicology) ให้อยู่กับสังคมไทยทรงดำ และสังคมโลกสืบต่อไป ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาดนตรีในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาดนตรีพิธีกรรมในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาดนตรีเพื่อความบันเทิงในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยคุณภาพ เชิงมานุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicology) โดยศึกษาดนตรีในวิถีชีวิตไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม จากผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติ เป็นนักดนตรี นักแสดง นักร้อง ช่างทำเครื่องดนตรี ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทยทรงดำ และกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับดนตรีในวิถีชีวิตไทยทรงดำ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การถ่ายภาพ การสังเกต และถอดบทเรียน ในช่วงเดือนมีนาคม 2555 – พฤศจิกายน 2555

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ไทยทรงดำ/ไทยลาวโซ่ง หมายถึง ชาวไทยเชื้อสายลาวโซ่ง หรือไทยดำ ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ดนตรีในวิถีชีวิตไทยทรงดำ หมายถึง เครื่องดนตรี เครื่องประกอบจังหวะ บทเพลง และบทขับร้องที่ชาวไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ได้ใช้บรรเลงหรือขับร้องโดยการสืบทอดต่อ ๆ กันมาหลายชั่วอายุคน

ดนตรีสำหรับพิธีกรรม (Music for ritual) หมายถึง ดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมประกอบด้วย เครื่องดนตรี เครื่องประกอบจังหวะ และบทเพลงในพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำ

ดนตรีเพื่อความบันเทิง หมายถึง ดนตรีที่ใช้เพื่อความบันเทิงของชาวไทยทรงดำ ประกอบด้วย เครื่องดนตรี เครื่องประกอบจังหวะ และบทเพลงเพื่อความบันเทิงของชาวไทยทรงดำ

การเลือกพื้นที่ในการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการศึกษาดนตรีในวิถีชีวิตไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยมีเหตุผลดังนี้

1. หมู่บ้านห้วยซุกบัว เป็นหมู่บ้านที่ผู้มีความรู้ความสามารถในการเล่นดนตรี การขับร้องเพลง อาศัยรวมกันเป็นกลุ่ม และยังเป็นพื้นที่ ที่ไม่มีการศึกษาวิจัยมาก่อน
2. ยังมีคนไทยทรงดำสูงวัยที่สามารถอนุรักษ์และสืบทอดดนตรีแก่คนรุ่นปัจจุบันได้ เพื่อไม่ให้วัฒนธรรมทางดนตรีของไทยทรงดำในหมู่บ้านห้วยซุกบัวนี้สูญไปในอนาคตอันใกล้
3. เป็นพื้นที่ ที่อยู่ใกล้เมืองใหญ่ ใกล้ความเจริญรุ่งเรือง แต่ยังคงมีการคงอยู่ของดนตรีไทยทรงดำที่เป็นดนตรีชาติพันธุ์ที่ควรอนุรักษ์ไว้ เพราะมีคุณลักษณะทางดนตรี บทเพลง ที่ไพเราะ และปัจจุบันยังมีทั้งวัยรุ่น วัยหนุ่มและผู้สูงอายุ ที่ยังขับร้อง เล่นดนตรีไทยทรงดำให้คนรุ่นปัจจุบันฟังได้อย่างไพเราะ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ดนตรีในวิถีชีวิตไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพในเชิงมานุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicology) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ผู้ให้ข้อมูล เลือกตามคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

1. บุคคลที่เคยทำหน้าที่หรือปัจจุบันทำหน้าที่เป็นนักดนตรี นักแสดง นักร้อง ผู้ประพันธ์เพลง ผู้ให้ทำนองเพลง ผู้บรรเลง ช่างเครื่องดนตรีและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรี อย่างใดอย่างหนึ่ง และหรือเป็นบุคคลที่ยังทำหน้าที่เป็นผู้อนุรักษ์และสืบทอดดนตรีไทยทรงดำในยุคปัจจุบัน สามารถ พูด ฟัง อ่าน เขียน ภาษาไทยทรงดำได้มาก หรือได้เป็นบางคำและหรือพูดภาษาไทยในการสื่อสารได้

2. บุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวกับดนตรีไทยทรงดำ ได้แก่ ประชาชนในหมู่บ้านที่เคยมีส่วนร่วมในการจัดแสดงดนตรีไทยทรงดำประจำปี การแสดงวัฒนธรรมดนตรีไทยทรงดำ

ผู้ให้ข้อมูลเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนด แต่เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนน้อยและมีจำนวนจำกัด ผู้วิจัยจึงเลือกมาทั้งหมด โดยใช้เทคนิคการสุ่มแบบ snowball sampling โดยเริ่มแรกชักถาม นั้ดหมาย นักดนตรีไทยทรงดำคนแรก จากการสืบจากเครือข่ายที่เป็นนักดนตรีตามกรอบคุณสมบัติ เพื่อให้ได้นักดนตรีไทยทรงดำคนที่ 1 และคนต่อ ๆ ไป ใช้เทคนิคการบอกต่อ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนด ในบ้านห้วยซุกบัวทั้งหมด จำนวน 20 คน จำแนกตามกลุ่มได้ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นนักดนตรี นักร้อง และนักแสดง ผู้ประพันธ์เพลง ผู้ให้ทำนองเพลง ผู้บรรเลง ช่างเครื่องดนตรีและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรี จำนวน 17 คน

2. ผู้ให้ข้อมูลที่มีบทบาทเกี่ยวกับดนตรีไทยทรงดำ ได้แก่ ประชาชนในหมู่บ้านที่เคยมีส่วนร่วมในการจัดแสดงดนตรีไทยทรงดำประจำปี การแสดงวัฒนธรรมดนตรีไทยทรงดำ จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

1. แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เป็นแนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) มีแนวคำถามกว้าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดพื้นฐานวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในเชิงมานุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicology) จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแนวคำถามประกอบด้วยประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับคุณลักษณะเครื่องดนตรีและวัสดุที่ใช้ทำเครื่องดนตรี วิธีการเป่า บรรเลง การประสมวงดนตรี นักดนตรี นักแสดง นักร้อง ผู้ประพันธ์เพลง ผู้ให้ทำนองเพลง ผู้บรรเลง ช่างเครื่องดนตรี ประเภทของดนตรี โอกาสที่ใช้ดนตรีในการทำพิธีกรรม บทเพลงในแง่ที่เป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรี ลักษณะคำถามเป็นข้อคำถามปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มี การแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

2. กล้องถ่ายรูป Digital

3. เครื่องบันทึกเสียง

4. กล้องถ่ายภาพวิดีโอระบบ HD Digital Handy cam

5. คอมพิวเตอร์ชนิดพกพา (Notebook) สำหรับบันทึกภาพ และถ่ายโอนข้อมูล

6. สมุดจดบันทึก ปากกา ดินสอ ยางลบ ตลับเมตร เป็นต้น

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยสัมภาษณ์เชิงลึกและด้านการทำงานภาคสนาม (field work) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นเตรียมการ

1. ติดต่อนักดนตรีคนแรก แนะนำตัวเอง เพื่อขออนุญาตเข้าพื้นที่ ติดต่อองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้าน โดยผ่านนักดนตรีที่รู้จักกับนักดนตรีผู้อาวุโสในชุมชน
2. จัดทำแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นแนวคำถามแบบกว้าง ๆ
3. เข้าไปในพื้นที่ที่จะทำการศึกษาวิจัย เพื่อเป็นการแนะนำตัวเอง สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน อีกทั้งเพื่อหาผู้ให้ข้อมูลหลักในด้านต่างๆ

ขั้นดำเนินการ

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในระหว่างเดือนมีนาคม 2555 – พฤศจิกายน 2555 มีขั้นตอนและวิธีดำเนินการดังนี้

1. ผู้วิจัยพบนักดนตรีไทยทรงดำคนแรกตามนัดหมาย และซักถามชื่อนักดนตรีคนอื่น ๆ ต่อไป
2. สัมภาษณ์นักดนตรีคนแรกและคนอื่น ๆ ทุกคนในหมู่บ้าน ซึ่งมี 17 คน และขออนุญาตบันทึกข้อมูล บันทึกเสียง ถ่ายภาพ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. สัมภาษณ์ประชาชนในหมู่บ้านที่เคยมีส่วนร่วมในการจัดแสดงดนตรีไทยทรงดำประจำปี การแสดงวัฒนธรรมดนตรีไทยทรงดำ เพิ่มอีกจำนวน 3 คน เพื่อให้ข้อมูลอ้อมตัวและมีจำนวนครบ 20 คนตามข้อกำหนดขั้นต่ำของวิจัยคุณภาพ
4. ระหว่างวันสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นัดและขอความร่วมมือเก็บรวบรวมภาคสนาม โดยผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องนำวงดนตรีมาแสดง บรรเลง ขับร้องบทเพลงที่ยังคงมีอยู่ เช่น เป่าปี่ เป่าแคน ให้ชม รวมทั้งอธิบายและวิเคราะห์เครื่องดนตรี ระบบเสียง วิธีการบรรเลง บทเพลง ความหมายของบทเพลง เพลง เครื่องดนตรี แต่ละชิ้น ฯลฯ และมีผู้ให้ข้อมูลรุ่นอาวุโส ได้อาสาเขียนเพลงภาษาไทยทรงดำ และเขียนคำอ่าน คำแปล เป็นภาษาไทย เพลงที่เขียน คือ เพลงไหว้ครู เพลงพื้น เพลงเซิ้ง และ เพลงกล่อมลูก และขออนุญาตบันทึกภาพ บันทึกเสียง
5. ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์ บันทึกเสียง บันทึกภาพ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง มาถอดบทเรียน วิเคราะห์ข้อมูล และแปลผลข้อมูลต่อไป
6. ระหว่างวันสัมภาษณ์แต่ละวัน มีการบันทึกเสียง บันทึกภาพและรายการอื่นๆที่เกี่ยวข้อง และผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม ในระหว่างวันสัมภาษณ์แต่ละวันทุกครั้ง เพื่อจะได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ คุณลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ข้อมูลด้านวิถีการดำเนินชีวิตของนักดนตรี และคุณลักษณะของนักดนตรี นักร้อง นักแสดง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis)

2. ข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีพิธีกรรมและดนตรีเพื่อความบันเทิงในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม วิเคราะห์ข้อมูลตามลักษณะทางดนตรี และทางด้านมานุษยวิทยาควิทยา เช่น โครงสร้างทางกายภาพของเครื่องดนตรีระบบเสียง (Tuning system) แนวทำนอง (Melody) ลีลาจังหวะ (Rhythm) กลุ่มเสียงที่ใช้ (Mode) ความเร็ว (Tempo) ผิวพรรณทางดนตรี (Texture) สัมเสียง (Tone Color) รูปแบบของเพลง (form) การประสานเสียง (Harmony) ความดังเบาของเสียง (Dynamic) ความหมาย (Meaning)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

1.1 คุณลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

นักดนตรี นักร้อง และนักแสดง ของดนตรีไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม มีจำนวนทั้งหมด 17 คน เป็นผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี จำนวน 7 คน อายุ 40-59 ปี จำนวน 4 คน อายุ 20-39 ปี จำนวน 6 คน มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำคือ เป็นผู้ถ่ายทอดและครูฝึกดนตรีไทยทรงดำและทำหน้าที่เป็นนักดนตรี นักร้อง และนักแสดงด้วยจำนวน 7 คน เป็นนักดนตรีและนักแสดง จำนวน 5 คน เป็นนางรำจำนวน 5 คน

ความสามารถในการอ่าน เขียน การสื่อสาร ภาษาไทยทรงดำ พบว่าผู้ให้ข้อมูลรุ่นอาวุโสมาก (อายุมากกว่า 60 ปี) มีจำนวน 7 คน ที่สามารถอ่าน เขียน และสื่อสารเป็นภาษาไทยทรงดำได้ดี พูดภาษาไทยได้คล่อง คือ นายทราย สระทองอุ่น นายจำเริญ สระทองห้อย นางลิตร อภิสกุลโรจน์ นายถนอม สระทองห้อย นายทา สระทองมา นายไชโย กิมเพชร นายหวน สระทองแอ ส่วนรุ่นอายุน้อยกว่า 60 ปี สื่อสารเป็นภาษาไทยทรงดำได้แต่ไม่คล่อง แต่พูดภาษาไทยได้คล่องทุกคน

1.2. ข้อมูลด้านวิถีการดำเนินชีวิตของนักดนตรี

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก วิถีการดำเนินชีวิต (history and ways of life) สภาพสังคมและวัฒนธรรม ในเชิงมานุษยวิทยา พบว่า

การสืบทอดดนตรีไทยทรงดำ สืบทอดดนตรีไทยทรงดำมาจากบรรพบุรุษหรือญาติรุ่นอาวุโสมาก (อายุมากกว่า 60 ปี) ปัจจุบันนักดนตรีไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ที่ประกอบอาชีพเป็นนักดนตรีไทยทรงดำ มีหลายรุ่น คือ รุ่นอาวุโสมาก (อายุ มากกว่า 60 ปี) รุ่นอาวุโสปานกลาง (อายุ 51 - 60 ปี) รุ่นกลางคน (อายุ 41-49 ปี) และรุ่นหนุ่มใหญ่ (อายุ 31-40 ปี) และรุ่นหนุ่ม (21-30 ปี)

การประกอบอาชีพของนักดนตรี บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ยังประกอบเกี่ยวกับดนตรี โดยมีผู้มาจ้างให้แสดง เล่นดนตรี ในพิธีงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ และงานประเพณีของไทยทรงดำอื่น ๆ เฉพาะในกลุ่มที่มีเชื้อสายไทยทรงดำด้วยกันในบ้านห้วยซุกบัวและบริเวณใกล้เคียง เช่น จังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี ราชบุรี ประมาณปีละ 40 ครั้ง นอกจากนั้นโรงเรียนในบ้านห้วยซุกบัว ได้เชิญให้เข้าไปสอนดนตรีไทยทรงดำในโรงเรียนด้วย

การดำเนินชีวิต ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักดนตรี นักร้อง และนักแสดง ส่วนใหญ่เป็นพี่น้องกัน ย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดเพชรบุรีพร้อมกัน มาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินอยู่ที่บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา และทุกครอบครัวใช้คำว่าสระเป็นตัวหนึ่งในนามสกุล เพราะบริเวณที่มาตั้งถิ่นฐานขณะนั้นมีพระที่พำนักอยู่เดิม

ชุดสระน้ำไว้สั้มน สี่ด้าน และตั้งชื่อว่าสระสั้มน หรือปัจจุบันเป็นพื้นที่ของอำเภอสระสั้มน จึงพร้อมใจกันใช้นามสกุลที่มีคำว่าสระ เป็นตัวหนึ่งในนามสกุลของทุกคนรอบครัว ซึ่งต่อมาส่วนใหญ่ก็แต่งงาน มีครอบครัวกับคนในหมู่บ้านซุกบัว ตำบลสระพัฒนา และจังหวัดอื่น ๆ มีบางรายที่เปลี่ยนนามสกุลเป็นอย่างอื่น เช่น นายวิโรจน์ อภิสกุลโรจน์ แต่ปัจจุบันก็ยังมิบ้านและเป็นสมาชิกของบ้านหัวซุกบัว โดยมีการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยตามพื้นที่ตอนที่มีคลองส่งน้ำไหลผ่านในหมู่บ้าน อยู่รวมกันเป็นชุมชนขนาดใหญ่ปานกลาง และส่วนมาก (ร้อยละ 80) ประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้ง จึงเหมาะสำหรับการเลี้ยงกุ้ง ประกอบกับเป็นพื้นที่ใกล้กรุงเทพมหานคร และตัวเมืองจังหวัดนครปฐม เมื่อเลี้ยงกุ้งจะหาแหล่งขายกุ้งได้ง่าย การคมนาคมสะดวก ระยะทางในการขนส่งถึงตัวเมืองจังหวัดนครปฐมประมาณ 30 กม. ระยะทางในการขนส่งถึงกรุงเทพมหานครประมาณ 100 กม. ปลุกสร้างที่อยู่อาศัยทั้งแบบดั้งเดิม แบบผสมผสาน และแบบสมัยใหม่ การสร้างบ้านเรือนขึ้นอยู่ด้วยความเหมาะสมของฐานะแต่ละครอบครัว

การแต่งกาย การแต่งกายของชายและหญิงไทยทรงดำหมู่บ้านหัวซุกบัว ปัจจุบันแต่งกายเหมือนคนไทยทั่วไป เนื่องจากมีความสะดวกในการไม่ต้องสิ้นเปลืองเวลาในการทอ ยกเว้นในงานพิธี ผู้สูงอายุชายและหญิงไทยทรงดำหมู่บ้านหัวซุกบัว แต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตน คือ แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีครามหรือสีดำที่ผลิตจากผ้าฝ้ายขึ้นใช้เอง ผู้ชายและผู้หญิงสวมใส่เสื้อผ้าแตกต่างกัน โดยผู้ชายใส่เสื้อยาวจนถึงระดับเข่า ตรงเอวรัดเข้ารูป เรียกว่าเสื้อไท และสวมกางเกงขาสั้นยาวถึงเข่า ปลายขาแคบ เรียกว่า ส้วงก้อม หรืออาจใส่กางเกงยาวถึงตาตุ่มเรียกว่าส้วงสี ส่วนผู้หญิงใส่เสื้อเอวกระบอกยาวถึงเข็มขัดเรียกว่าเสื้อก้อม สวมผ้าขึ้นมีลายเส้นสีฟ้าอ่อน เรียกว่า ผ้าลายแตงโม ผู้หญิงที่เป็นเด็กสาวหรือที่ยังไม่ได้แต่งงานใช้ผ้าสีคาด ออก ถ้าแต่งงาน เป็นหม้ายหรืออยู่ระหว่างการให้ทุกข์ใช้ผ้าคาด ออกสีดำ และใส่เครื่องประดับ เช่น ต่างหู กำไลข้อมือ ไม้เสียบผม นอกจากนี้ผู้หญิงไทยทรงดำเกล้าผมแบบต่างๆ เพื่อบอกอายุหรือสถานภาพของตน สำหรับหญิงที่สามีเสียชีวิตก็จะไว้ทุกข์โดยปล่อยผมแล้วรวบไว้ที่ท้ายทอย เรียกว่า การปั้นเกล้าตก และใช้ผ้าคาด ออกสีดำ ไม่ใส่เครื่องประดับ และใส่ผ้าขึ้นที่ฉีกลดปลายบริเวณชายผ้าออก ปัจจุบันคนแก่เท่านั้นที่ยังแต่งกายแบบไทยทรงดำ ส่วนคนรุ่นใหม่แต่งกายตามแบบสากล แต่เมื่อมีงานพิธีต่างๆ ไทยทรงดำทั้งชายและหญิงไม่ว่าจะเป็นเด็กผู้ใหญ่ หรือคนแก่สวมเสื้อตามวัฒนธรรมของตน คือสวมเสื้อฮี ซึ่งเป็นเสื้อสีดำ ยาวถึงเข่า ด้านหน้าปกด้วยไหมย้อมสีต่างๆเป็นลวดลายที่สวยงาม แต่เอาด้านที่มีลวดลายไว้ด้านในแทน

ไทยทรงดำโดยทั่วไป มีความผูกพันกับเครือญาติและไทยทรงดำด้วยกันเองค่อนข้างสูง วิถีชีวิตของไทยทรงดำในรอบปีมีระบบที่แน่นอน เช่น เดือนอ้ายเป็นฤดูเก็บเกี่ยว, เดือน 4-5 วาง, เดือน 6 เตรียมการเพาะปลูก, เดือน 7-12 ทำนา ที่อยู่อาศัยของไทยทรงดำ เป็นเรือนเครื่องผูก มีชดกุดบนหลังคาเหนือจั่ว มุงแฝกหรือหญ้าคา ใต้ถุนสูง ส่วนเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ในชีวิตประจำวันก็ผลิตเอง โดยใช้ไม้ไผ่รวกเป็นหลัก แต่ปัจจุบันไทยทรงดำในบ้านหัวซุกบัว ร้อยละ 80 ได้เปลี่ยนแปลงคล้ายคนไทยทั่วไปแล้ว ยกเว้นบ้านเดิมที่เป็นของรุ่นอาวุโสมาก

1.3 คุณลักษณะของนักดนตรี นักร้อง และนักแสดง

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า นักดนตรี นักร้อง และนักแสดง ที่มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ มีจำนวน 17 คน โดยผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด ได้ถ่ายรูปตนเอง บอกที่อยู่ และบทบาทการเป็นนักดนตรีในหมู่บ้านหัวซุกบัว และความสามารถในการอ่าน เขียน สื่อสารภาษาไทยทรงดำ เพื่อใช้ประกอบในการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะทางมานุษยดนตรีในตำบลหัวซุกบัว

2. ดนตรีพิธีกรรมในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ

พิธีกรรมของไทยทรงดำที่ใช้เครื่องดนตรีประกอบการทำพิธี เพื่อให้พิธีกรรมนั้นเกิดความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้นพร้อมทั้งเป็นการส่งเสียงสัญญาณให้เทวดาหรือผีที่เช่นไหว้รับรู้และในส่วนสุดท้ายเป็นการฉลองเมื่อมีการเสี่ยงทายหรือทำพิธีสำเร็จ พิธีกรรมของไทยทรงดำที่ใช้ดนตรีประกอบ ได้แก่ พิธีเสนตั้งบั้ง พิธีเสนตัว พิธีเสนขวัญ พิธีกรรมของไทยทรงดำที่ไม่ใช้เครื่องดนตรีประกอบแต่ใช้วิธีการขับอย่างเดียวกันได้แก่ พิธีเสนเรือน พิธีเสนฆ่าแม่สื่อ พิธีขับสายแปลงเรียกขวัญ พิธีการขับสายแปลงแต่งงาน

เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมมีความแตกต่างกันของแต่ละหม่อผู้ทำพิธี จากการศึกษาวิจัยในหมู่บ้านหัวซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่า การทำพิธีกรรมของไทยทรงดำหมู่บ้านหัวซุกบัว แต่ละครั้งประกอบด้วย เครื่องดนตรีสำหรับทำพิธีกรรม คือ ปี่เสนสั้นและปี่เสนยาว เครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ประกอบด้วย กระบอกไม้ไผ่ ไม้กระดานรองกระทุ้งกระบอกไม้ไผ่ และโอง และมโหรี เพลงที่ใช้ในพิธีกรรมบ่อมี 3 กลุ่ม คือ เพลงไหว้ครู เพลงพื้นและเพลงเซ้ง เนื้อหาขอคำร้อง กล่าวถึง การไหว้บรรพบุรุษ การขอพร การสู่ขวัญ เนื้อหาขอคำร้อง กล่าวถึง การไหว้บรรพบุรุษ การขอพร การสู่ขวัญ เป็นคำสอนที่แฝงแง่คิดความเป็นมาครั้งสิบสองปันนา บทเพลงกล่อมลูกพบน้องเดียว ร้องซ้ำๆ และวงในระบบ 5 เสียง ร้องตรงจังหวะและไม่ตรงจังหวะ มีคำสอนที่แฝงเป็นคติสอนใจ จากการเก็บรวบรวมภาคสนามและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลได้แสดง บรรเลง เล่น อธิบายเครื่องดนตรี และเขียนบทเพลงเป็นภาษาไทยทรงดำ มีคำอ่าน คำแปลเป็นภาษาไทยให้กับผู้วิจัย และผู้วิจัยได้แสดงโครงสร้างทางกายภาพของเครื่องดนตรี สำหรับสร้างความบันเทิงแต่ละชิ้น วิถีเล่น แห่ล่งกำเนิดเสียง ระบบเสียง (tuning system) แนวทำนอง (melody) โน้ตเพลง วิถีเล่น แห่ล่งกำเนิดเสียง และอื่น ๆ และรูปแบบของเพลง (form) การประสานเสียง (harmony) ความดังเบาของเสียง (dynamic) ความหมาย (meaning) แนวทำนอง (melody) ลีลาจังหวะ (rhythm) กลุ่มเสียงที่ใช้ (mode) ความเร็ว (tempo) ผิวพรรณทางดนตรี (texture) สัมผัสเสียง (tone color) รูปแบบของเพลง (form) การประสานเสียง (harmony) ความดังเบาของเสียง (dynamic) ความหมาย (meaning) ไว้แล้วในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ฉบับ

3. ดนตรีเพื่อความบันเทิงในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ

3.1 เครื่องดนตรีที่ใช้เพื่อความบันเทิง

เครื่องดนตรีที่สำคัญ สำหรับงานด้านความบันเทิง คือ แคน เครื่องดนตรีแห่งลุ่มน้ำโขง ที่ติดตัวมาตั้งแต่สิบสองปันนา จนถึงอีสานและเข้าสู่สยามประเทศ โดยเป่าลายสุดสะแนน และลายอื่นๆ ตลอดจนเพลงร่ำวง ลูกทุ่ง มีเครื่องดนตรีเท่าที่หาได้ประกอบจังหวะ ได้แก่ กลองใหญ่ กลองทรีโอ ฉิ่ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ ตะกรับหรือกรับ และเครื่องขยายเสียงพร้อมรถเข็น ทำการบรรเลงหลังพิธีกรรม โดยแบ่งกลุ่มเพลงเป็นเพื่อความบันเทิงและเพลงกล่อมลูก มีนักร้องนักดนตรี รวมถึง ผู้ร่ายรำประกอบการบรรเลง พร้อมมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง

ดนตรีสำหรับสร้างความบันเทิง ส่วนใหญ่จะใช้งานเทศกาลต่างๆ อาทิเช่น งานเทศกาลเดือน 5 ตรงกับเดือนเมษายนของทุกปี นอกจากนั้นพิธีกรรมอื่นจะหาฤกษ์ยามตามความเหมาะสม อาทิ งานบวช งานแต่งงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เสนขวัญ เสนตัว (ช่วงแห่รอบบ้าน สามรอบ) นอกจากนี้บางพิธีอาจเว้นถึง 3 ปี เช่น พิธีเสนเรือน เป็นต้น

จากการเก็บรวบรวมภาคสนามและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลได้แสดง บรรเลง เล่น อธิบายเครื่องดนตรี และเขียนบทเพลงเป็นภาษาไทยทรงดำ มีคำอ่าน คำแปลเป็นภาษาไทยให้กับผู้วิจัย และผู้วิจัยได้แสดงโครงสร้างทางกายภาพของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น วิธีเล่น แหล่งกำเนิดเสียง ระบบเสียง (tuning system) แนวทำนอง (melody) โน้ตเพลง และอื่น ๆ และรูปแบบของเพลง (form) การประสานเสียง (harmony) ความดังเบาของเสียง (dynamic) ความหมาย (meaning) ไว้แล้วในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ฉบับนี้

3.2 บทเพลงเพื่อความบันเทิง

จากการศึกษาคุณลักษณะทางดนตรีและบทเพลง และการขับร้องชาวไทยทรงดำ ผู้วิจัยพบว่า บทเพลงที่บรรเลง ขับร้อง แบ่งออกเป็น 2 ประเภทดังรายละเอียดต่อไปนี้

ดนตรีสำหรับสร้างความบันเทิง (music for entertainments) ดนตรี สำหรับสร้างความบันเทิง ส่วนใหญ่จะใช้ในโอกาสงานเทศกาลต่างๆ อาทิ งานเทศกาลเดือน 5 (เดือนเมษายน) ของทุกปี งานบวช งานแต่งงาน งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เสนขวัญ เสนตัว (ช่วงแห่รอบบ้าน สามรอบ) และเพลงสำหรับขับกล่อม โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

3.2.1 เพลงบรรเลง (Instrumentals music) เป็นบทเพลงที่บรรเลงด้วย “แคน” ที่ทำหน้าที่ดำเนินทำนอง โดยมีเครื่องประกอบจังหวะต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นเครื่องเคาะประกอบจังหวะ จากที่ผู้วิจัยศึกษาพบว่าประกอบด้วยด้วยบทเพลงดังต่อไปนี้

1) บทเพลงไหว้ครู ใช้บรรเลงก่อนที่จะเล่นหรือก่อนที่จะรำ ทุกๆ ครั้งจะต้องบรรเลงเพื่อเป็นการแสดงความเคารพครูบาอาจารย์ ลายที่ใช้บรรเลงเป็นลายเฉพาะของไทยทรงดำบ้านหัวซุกบัว เนื่องจากเป็นผู้คิดค้นขึ้นเอง จะบรรเลงด้วยจังหวะรำวง หรือรำเชิงก็ได้

2) เพลงลายสุดสะแนน เป็นเพลงประจำหมู่บ้าน มี 2-3 ท่อนด้วยกันใช้ในช่วงการทอดกฐิน เดือน 5

3) เพลงลายลมพัดชายเขา หรือแมงกูดอมดอกไม้ ใช้ในช่วงการฟ้อนแคน เดือน 5

4) เพลงสมัยนิยม ต่างๆ ในจังหวะ ช่า ช่า ช่า หรือจังหวะสนุกสนานต่างๆ ไป แล้วแต่จะเลือกมาบรรเลงหรือบางครั้งก็บรรเลงเอาใจนางรำที่ขอมมา (จำริญ สระทองห้อย, 2555)

3.2.2 เพลงกล่อมลูก เป็นบทเพลงที่ขับร้องโดยไม่มีการบรรเลงประกอบการขับร้อง จากการศึกษพบว่าบทเพลงประเภทนี้มีเพียงเพลงกล่อมลูก เท่านั้น ซึ่งเป็นเป็นเพลงร้องสั้นๆ ที่แม่ขับร้องเพื่อกล่อมให้ลูกนอนเกี่ยวกับการช่วยให้เด็กรู้สึกกลัวเพื่อจะได้นอนหลับเร็วขึ้น เพื่อพ่อหรือแม่จะได้ไปทำงานอื่นๆ ที่ต้องทำในชีวิตประจำวัน เช่น งานบ้าน งานไร่ ในสวน และอีกนัยหนึ่งขับกล่อมให้ลูกเกิดความเพลิดเพลินใจ

ผู้วิจัยได้แสดงบทเพลงกล่อมลูก ที่ขับร้องโดยนางลิตรา อภิสุกุลโรจน์ ไว้ 1 เพลง โดยมีเนื้อเพลงทั้งหมดได้เป็นอักษรไทยพร้อมคำแปลความหมายของบทเพลง เป็นโน้ตสากล เพื่อให้การศึกษาในด้านการออกเสียงตามต้นแบบของทำนองได้อย่างถูกต้อง คือเพลงกล่อมลูก

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย ดนตรีในวิถีชีวิตของไทยดำ บ้านหัวซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ด้านวิถีชีวิตของไทยทรงดำบ้านหัวซุกบัว ในด้านดนตรี การร้องเพลง การรำ ยังคงรักษา สืบทอด ขนบธรรมเนียมประเพณีไว้อย่างมั่นคงโดยเฉพาะคนรุ่นอาวุโส แต่คนรุ่นใหม่มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตาม สภาพแวดล้อมความเจริญด้านวัตถุและเทคโนโลยีของโลก คือ ส่วนใหญ่ ยังประกอบอาชีพเกี่ยวกับดนตรีไทย ทรงดำ มีคำร้อง การเล่นดนตรี การแสดง และยังใช้เครื่องดนตรีที่เป็นของไทยทรงดำ โดยมีผู้จ้างให้แสดง เล่นดนตรี ในพิธีงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ และงานประเพณีของไทยทรงดำอื่น ๆ เฉพาะในกลุ่ม ที่มีเชื้อสายไทยทรงดำด้วยกันในบ้านหัวซุกบัวและบริเวณใกล้เคียง เช่น จังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี ราชบุรี ประมาณปีละ 40 ครั้ง นอกจากนั้นโรงเรียนในบ้านหัวซุกบัว ได้เชิญให้เข้าไปสอนดนตรีไทยทรงดำในโรงเรียน ด้วย การประกอบอาชีพพ่วงใหญ่เลี้ยงกุ้ง ส่วนอาชีพทำนา มีน้อยลง เพราะสภาพแวดล้อม คือ พื้นที่ที่มีน้ำล้อมรอบ ขุดเป็นบ่อเลี้ยงกุ้งได้ราคามากกว่า การอยู่อาศัยยังพึ่งพาและสนิทสนมกันในหมู่ไทยทรงดำด้วยกัน ใช้นามสกุล ที่มีคำขึ้นต้นหรือลงท้ายคล้ายคลึงกัน คือ “สระ” การแต่งกายในงานพิธีกรรมของไทยทรงดำทุกคนจะแต่งกาย ในชุดไทยทรงดำ ซึ่งสอดคล้องกับ ประธาน เขียวขำ (2546) จีรวัดน์ นัยจิต (2550) ประจักษ์ พนาลัย (2551) และธงชัย ลุ่มเพชร (2554) ที่ชาวไทยทรงดำอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ส่วนใหญ่จะ ประกอบอาชีพการทำนาเป็นหลัก อยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน เวลาว่างจะทำการจักสาน เครื่องมือเครื่องใช้ นิยบ รักสงบ มีการจัดงานประเพณีการเล่นประจำปี มีการติดต่อ สื่อสารที่ทันสมัย มีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาเช่น การเล่นเรือ การแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ และงานศพ มีการแต่งกาย การไว้ทรงผมปนเกล้า มี ภาษา ที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งถูกกำกับหรือสั่งสอนผ่านพิธีไหว้ครู พิธีเสนของหมอประจำหมู่บ้าน ที่ขับร้อง สอดแทรกคำสอน ข้อห้าม ข้อปฏิบัติ

ดนตรีสำหรับพิธีกรรมของไทยทรงดำ บ้านหัวซุกบัว ใช้ปีเสนเป็นเครื่องดนตรีดำเนินทำนองเป็นหัวใจ ของพิธีกรรม ประกอบคำสวดหรือขับร้อง ซึ่งสอดคล้องกับ สมฤทัย เฟ่งศรี (2550) สานิตย์ รัตมี (2545) และ อัมรินทร์ แร่งเพชร (2545) ที่ศึกษาพบว่าคนไทยทรงดำในประเทศไทย ใช้ “ปี” เป็นเครื่องดนตรีหลักใน พิธีกรรมของชุมชน มีเครื่องดนตรีประกอบในการเคาะจังหวะที่หาง่าย เช่น กระจับปี่ กระจับปี่ เป็นเครื่องเคาะ จังหวะหนัก เช่นเดียวกับ สมฤทัย เฟ่งศรี และ สานิตย์ รัตมี ที่ได้ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่ง ที่เขาย้อย จังหวัด เพชรบุรีและบ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐม ส่วนบทเพลง บรรเลง และการสวดประกอบพิธี มีบทเพลงไหว้ครู มีเนื้อหาขอคำร้อง กล่าวถึง การไหว้บรรพบุรุษ การขอพร การสู่ขวัญ คำสอนที่แฝงแง่คิด การเป่าปีเสน พิธีกรรม คติความเชื่อ เกี่ยวกับไทยทรงดำ ตั้งแต่ครั้งอยู่สิบสองปันนา โดยมีทำนองใกล้เคียงกับ สานิตย์ รัตมี (2545) และอัมรินทร์ แร่งเพชร (2545) ที่ได้ศึกษาวิจัยพบแต่จะต่างกันในเรื่องรายละเอียดของลีลาทำนอง คำและเนื้อหาบาง เท่านั้น บทเพลงจะได้รับการถ่ายทอดตามสายตระกูลและผ่านการอบรมสั่งสอน ระหว่างรุ่นสู่รุ่น

ดนตรีสำหรับความบันเทิงของไทยทรงดำ บ้านหัวซุกบัว พบเครื่องดนตรีชิ้นสำคัญด้านส่งเสริมความ สนุกสนาน คือ แคน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อัมรินทร์ แร่งเพชร (2545) ประธาน เขียวขำ (2546) บุญมี ปาริชาติธนกุล (2546) สมฤทัย เฟ่งศรี (2550) จีรวัดน์ นัยจิต (2550) อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง และปัญญา รุ่งเรือง (2551) เกรียงไกร ฮองเฮงเส็ง และศิริรัตน์ แอดสกุล (2554) และธงชัย ลุ่มเพชร (2554) ดังนั้น แคนจึงเป็น เครื่องดนตรีด้านการส่งเสริมความสนุกสนานประจำกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ โดยเฉพาะในช่วงเดือนห้า หรือ เมษายน เครือข่ายไทยทรงดำอันเข้มแข็ง ได้จัดงานบุญประจำปีหมุนเวียนไปตามกลุ่มไทยทรงดำ อำเภอจังหวัด ต่างๆ ใช้ศาลา ลานบ้าน สนามกีฬาโรงเรียน ในการจัดงานร่วม โดยมีเครื่องดนตรีดำเนินทำนองด้วยแคนเป็น หลักมี กลองชนิดต่างๆ ประกอบ ในวงหนึ่งๆ อาจมีคนเป่าแคนหลายคน ผลัดเปลี่ยนกันเป่าตลอดคืน บางกลุ่มก็

จัดเป็นวงดนตรี มีคีย์บอร์ด กีตาร์ เสริมเข้ามาก็มี จัดเป็นทีมออกรายรำเป็นกลุ่มเพื่ออวดกันก็มี ยิ่งเมื่อหน่วยงานทางศิลปกรรมได้เข้าไปศึกษา ได้นำทำรำไปพัฒนาเป็นการแสดงต่างๆ เพิ่มเติม (เอี่ยมพร เนาวเย็นผล, 2539 และ พจนีย์ กงตาล, 2545)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลจากการวิจัยไปใช้ ผลการศึกษา พบว่า นักดนตรี นักร้อง และนักแสดง ของไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ได้นำเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นมาให้ถ่ายรูป แสดง วิธีเล่น อธิบายรูปร่าง คุณลักษณะ แหล่งกำเนิดเสียง โน้ตและระบบเสียง บทเพลงภาษาไทยทรงดำ พร้อมทั้งคำอ่านและคำแปลภาษาไทย และผู้วิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์และแสดงโครงสร้างทางกายภาพของเครื่องดนตรีสำหรับสร้างพิธีกรรมและสำหรับความบันเทิงแต่ละชิ้น ได้แก่ โครงสร้างทางกายภาพของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น วิธีเล่น แหล่งกำเนิดเสียง ระบบเสียง (tuning system) แนวทำนอง (melody) โน้ตเพลง และอื่น ๆ และรูปแบบของเพลง (form) การประสานเสียง (harmony) ความดังเบาของเสียง (dynamic) ความหมาย (meaning) ซึ่งสามารถนำผลจากการวิจัยไปใช้ ได้คือนำไปพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับดนตรีในวิถีไทยทรงดำ เป็นเอกสารตำรา และพัฒนาสู่หลักสูตรท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นเนื้อหาการสอนวิชาดนตรีแก่คนรุ่นต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะดนตรีในวิถีชีวิตไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้นำเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นมาให้ถ่ายรูป แสดง วิธีเล่น อธิบายรูปร่าง คุณลักษณะ แหล่งกำเนิดเสียง โน้ตและระบบเสียง บทเพลงภาษาไทยทรงดำ พร้อมทั้งคำอ่านและคำแปลภาษาไทยพิธีกรรมและงานอื่น ๆ ซึ่งการศึกษาลักษณะนี้ยังไม่มีการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำ ระหว่างจังหวัดใกล้เคียงที่มีวัฒนธรรมคล้ายกัน ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีการศึกษาต่อไปเพิ่มเติม ในเรื่องต่อไปนี้

2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของดนตรีพิธีกรรมในวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ และดนตรีเพื่อความบันเทิง ระหว่างแหล่งต่างๆที่ใกล้เคียง เช่น จังหวัดในเขตภาคกลางที่มีไทยทรงดำตั้งถิ่นฐานอยู่ในปัจจุบัน

2.2 นำผลจากการศึกษาแหล่งต่าง ๆ มาพัฒนาเป็นยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนากลุ่มหรือองค์กรไทยทรงดำ อาทิ ด้านการพัฒนาตามการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้านกิจกรรมท้องถิ่นการจัดงานประเพณีต่างๆ ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไทยทรงดำ

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนงบประมาณรายได้ ภายใต้โครงการวิจัยเชิงวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ประจำปีงบประมาณ 2555

ผู้วิจัย ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมเดช นิลพันธุ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และคณะกรรมการ อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการให้ทุนวิจัยวิชาการครั้งนี้ทุกคน รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่ช่วยเหลือตรวจสอบความสมบูรณ์ของการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัย ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สานิตย์ รัศมี และอาจารย์ ยศพนธ์ นิตยแสง อาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน นครปฐม ที่ให้ความกรุณาช่วยเหลือติดต่อประสานงานและลงพื้นที่ภาคสนาม ในการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลด้วย

ผู้วิจัย ขอขอบคุณ ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักดนตรี นักร้อง นักแสดง หมู่บ้านหัวซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ทุกคนที่เป็นอาสาสมัครช่วยเหลือในการให้ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะนายวิโรจน์ อภิสกุลโรจน์ ที่ช่วยเหลือให้ข้อมูลหลายครั้ง

ผู้วิจัย ขอขอบคุณ นายแพทย์ถวัลย์ เบญจวง รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ให้ความกรุณาตรวจสอบความถูกต้องบทความฉบับภาษาอังกฤษ

เอกสารอ้างอิง

เกรียงไกร ฮองเฮงเส็ง และศิริรัตน์ แอดสกุล. (2554). การเมืองเรื่องชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ของไทยทรงดำ:

ศึกษากรณี อำเภอยะย้อย จังหวัดเพชรบุรี. Grouate Research Conference 2012:

หน้า 934-946.

จิรวรรณ นัยชิต. (2550). การศึกษาประเพณีเกี่ยวกับวิถีชีวิตลาวโซ่ง ตำบลดอนคา อำเภอบางแพจังหวัด

ราชบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จำเริญ สระทองห้อย. (2555, ตุลาคม). เจ้าของวงดนตรีแคนประยุกต์ ส.เจริญพรและครูฝึกดนตรีไทยทรงดำ.

สัมภาษณ์.

โชติมา จตุรงค์. (2552). เรือนไทดำ:กรณีศึกษา เพชรบุรี. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธงชัย ลุมเพชร. (2554). วิถีชีวิตชาวไทยทรงดำ ตำบลบ้านดอน อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. รายงาน

การศึกษาอิสระ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

บุญมี ปาริชาติชนกุล. (2546). ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง บ้านไผ่หู่ช้าง อำเภอบางเลน

จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร (ไทยศึกษา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประจักษ์ พนาลัย. (2551). การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมของ

“หมอลำเรือน” ในชุมชนชาวไทยทรงดำ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร. ปริญญาศึกษาศาสตร

มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประธาน เขียวขำ. (2546). ลาวโซ่ง ไทยโซ่ง ผู้ลาว โซ่ง ไตดำ, การเปลี่ยนแปลง, วัฒนธรรม, พิธีกรรม,

สุพรรณบุรี. ปริญญามานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและ

มานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปราณี วงษ์เทศ. (2525). พื้นบ้านพื้นเมือง. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์, 2525.

ปัญญา รุ่งเรือง. (2546). ประวัติการดนตรีไทย. (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช

จำกัด.

พจนีย์ กงตาล. (2545). นาฏการบนลานขวง : การฟ้อนแคนของชาวไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐม .ปริญญา

- ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม.
สมฤทัย เพ่งศรี. (2550). **พิธีเสนตั้งบั้งหน่อ : ดนตรีพิธีกรรมของลาวโซ่ง**. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
(ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา) สาขาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ภาควิชาศิลปนิเทศ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
सानิตย์ รัตมี. (2545). **พิธีเสนตั้งบั้ง : กรณีศึกษาดนตรีและพิธีกรรมของลาวโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด จังหวัด
นครปฐม**. ปรินญาศิลปกรรมมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยดุริยางควิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ.
อัมรินทร์ แร่งเพชร. (2545). **วงปีไม้แมน : ดนตรีในพิธีเสนของชาวลาวโซ่ง ในอำเภอเขาย้อย จังหวัด
เพชรบุรี**. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง และปัญญา รุ่งเรือง. (2551). “ดนตรีเพื่อการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ”.
วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 34,1(มกราคม -มิถุนายน): 105-117.
เอื้อมพร เนาว์เย็นผล. (2539). **ฟ้อนไทยทรงดำ วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. ศิลปกรรมศาสตร์ (นาฏยศิลป์ไทย)
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.